

УДК 007:304:070

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ЯКІСНА ПРЕСА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ЖУРНАЛІСТИКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Сергій Блавацький

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: veretser@yahoo.com*

Проаналізовано трансформаційні парадигми розвитку сучасної загальнонаціональної якісної преси Великобританії, зокрема «The Times», «The Independent», «The Guardian». Аргументовано, що фактографічний дискурс девальвує концепцію якісної преси, зокрема, її герменевтичний потенціал. З'ясовано, що на зміну герменевтичній (аналітичній) філософії якісних часописів прийшов феноменологічний (інформаційний) журналізм.

Ключові слова: якісна преса, факти, новини, герменевтика, аналітичність, інформаційність, журналістика, публіцистика.

Темою цього наукового дослідження є сучасна щоденна загальнонаціональна якісна преса Великобританії як концептуальна модель журналістики. Об'єктом дослідження стали якісні британські газети «The Times», «Independent», «Guardian». Предметом розвідки є трансформаційні парадигми розвитку цих видань. Актуальність проблематики детермінована і об'єктивними, і суб'єктивними чинниками. Об'єктивними факторами актуальності цієї теми є вплив щоденної якісної преси як «лідера думок» на формування громадської думки та порядку денного майбутнього, коригування дій влади у різних сферах життя. Ця тема актуальна також і тому, що якісна британська преса традиційно була ланкою, у якому формувалася й розвивалася публіцистика (памфлети, публіцистичні статті, некрологи, нариси) як світоглядна, герменевтична модель журналістики.

Актуалізація цієї теми сьогодні детермінована також і суб'єктивними чинниками, зокрема, підвищеним інтересом науковців до проблематики якісної преси. З-посеред українських дослідників цієї теми варто виокремити Й. Лося, А. Москаленка, Б. Потятинника, В. Жугая. Зарубіжне коло фахівців у сфері якісної преси включає А. Сафарову, С. Беглова, В. Любимова, М. Хемптона, К. Спакса, Д. Талоча, М. Бромлі, Р. Грінсліда, Д. Карена, Д. Сітон та ін.

У дослідженні використано загальнотеоретичні, філософські та емпіричні методи (контент-аналіз та статистичний метод).

Розвідку сучасного стану та тенденцій розвитку загальнонаціональної якісної преси Великобританії розпочнемо з загального аналізу трансформацій-

них парадигм, зокрема, жанрових змін. Трансформації у жанровій палітрі стосуються заміщення аналітичного дискурсу на новинний, появи колумністики, статей розважального плану та нарисів на тему «людського інтересу» (human interest features). Водночас світоглядна публіцистика, яка завжди була ознакою якісної журналістики, у сучасній серйозній британській пресі поступово стає рудиментом минулого. Наприклад, контент-аналіз випусків «The Times», «The Guardian», «The Independent» за 2000–2005 роки продемонстрував, що кількість таких матеріалів від загального обсягу вербального редакційного контенту зменшилася з 7% у 2000 році до 4% у 2004 році. Де-факто світоглядна публіцистика у сучасній якій пресі Великобританії обмежена виключно такими жанрами, як некролог та суспільно-політична колумністика.

Стосовно тематичного наповнення якісних видань, то вони приділяють основну увагу «сухим новинам» — економіці, політиці, міжнародним відносинам. Контент-аналіз якісної преси Великобританії за 2000–2005 рр. демонструє, що основним інформаційним наповненням досліджуваних газет є саме новини, а не аналітика та коментарі. Провідна тематика новин — політична, економічна та спортивна. Зокрема, у газеті «The Financial Times» новини становлять приблизно 85% усіх повідомлень, з них новин політичної тематики — 30,1%, економічної — 51,5%, спортивної — 4%. У газеті «The Times» новини становлять 86,5% усього контенту видання, з них новини політичної тематики — 37,4%, економічної — 15%, спортивної — 34,7%. У «The Guardian» новини складають 72% усього інформаційного наповнення, з них політичної тематики — 42%, економічної — 15%, спортивної — 15%. Частка ж новин у контенті «The Daily Telegraph» становить лише 55%, з них політичної тематики — 21%, економічної — 14%, спортивної — 20%. Решта контенту видання відведена під аналітику, статті-нариса та коментарі.

Логічним наслідком такої одержимості фактологічністю є те, що інформація про події та явища у сучасних якісних виданнях Великобританії подається фрагментовано, без спеціальних довідок, історичних екскурсів, аналітичних прогнозів. Деструктивним ганджем розвитку якісних часописів Великобританії є поступове зникнення полеміки з принципових питань суспільно-політичного, економічного, культурного та духовного життя. Стосовно коментарів у якісних часописах, то, як правильно зауважує Ральф Негрін, «вони є надто епізодичними та деконтекстуалізованими, щоб бути дуже корисними, і вони зазвичай слідує за подіями, ніж передують їм» [1; 171].

На нашу думку, якщо раніше коментар у якісній пресі був механізмом впливу на громадську думку та відображенням позиції редколегії щодо актуальної події та явища, то сьогодні ми стикаємося з феноменом чистого коментаторського мистецтва, «коментаря заради коментаря». Складається враження, що коментатор у своїй журналістській діяльності прагне не так розробити тему, з'ясувати суть проблеми, як продемонструвати свою здатність володіти пером. Такий підхід до коментування, опінієтворчого дискурсу об'єктивно спричиняє зменшення читацького інтересу до аналітичних жанрів та збільшення зацікавленості інформаційними та художньо-публіцистичними жанрами (переважно подорожніми нарисами та колумністикою).

Захопленість фактами та подіями спричинює деградацію якісної преси, яка має бачити за фактами латентні тенденції світового розвитку та вміти прогнозувати їхні наслідки. У контексті новинної перенасиченості сучасних якісних

газет Великобританії можна говорити, послуговуючись термінологією Ніцше, про «вічне становлення» «нової журналістики», примат фактографічного дискурсу над опінієтворчою журналістикою, зміну журналістських пріоритетів з аналітичних на інформаційні жанри. У цьому плані не можна не погодитися з Ральфом Негріном, що «концепція новин суперечить будь-яким дискусіям і довгим статтям у пресі, які необхідні для того, щоб преса робила свідомий внесок у процес прийняття рішень» [1; 172]. Відтак, сучасні якісні газети поступово переймають від своїх колишніх антиподів — таблоїдів згубну практику маніпулювання підбором фактів без глибокого коментування. Закономірним наслідком такої маніпуляції є нав'язування читачам деструктивних світоглядних схем.

Яскравою ілюстрацією зміщення акцентів у редакційній політиці якісних британських видань є каверидж політичного дискурсу. Замість високоякісної політичної аналітики маємо висвітлення політичних скандалів та особистого життя політиків. Деполітизація контенту, деградація ролі публіцистики, «персоналізація» та «сенсаціоналізація» політичного дискурсу, на нашу думку, спричинилася до зростання аполітичних настроїв у британському соціумі та поширення практики абсентеїзму.

Як наслідок, ритм, афекти, епатаж і новизна стають сьогодні чи не найголовнішими цінностями для якісних британських видань. Значення має не з'ясування істини як когнітивного процесу (інколи дуже затяжного), а моментний імідж правдоподібності. Саме тому зростання доступу до інформації призводить до меншого розуміння. А нерозуміння натомість теж можна виправдати. Відтак читач розриває причинно-наслідковий зв'язок між коренями та спонукою, надією. Минулому і майбутньому, як ментальним категоріям, цілісності та узгодженості загрожують «тиранія моменту» (Т. Г. Еріксен) та медіатизована «субкультура знаменитостей». Корені зобов'язують пізнавати щось глибше, а не ковзати по фактажній поверхні, не замислюючись над наслідками та першопричинами. Відтак, виникає логічне запитання: чи здатна сучасна якісна британська преса змінити свою журналістську епістемологію, позбувшись патогенної залежності від тиранії моменту? Відповідь, судячи з емпірики, радше негативна, ніж позитивна.

Ентоні Семпсон, сучасний історик та колишній журналіст «The Observer», так реагує на цю проблему: «більшість людей визнають, що протягом останніх двадцяти років відбулась фундаментальна зміна у широкоформатних газетах від послідовного висвітлення серйозних подій до висвітлення короткотермінових розваг, спекуляцій та пліток. Якісна преса вже не може більше давати начерк історії. Наші медіа винні у тому, що вони дають читачам почуття некогерентного, незв'язаного світу» [2; 49]. З ним погоджується і Рой Грінслейд: «Вдумливо читаючи якісні газети впродовж останніх 59 років, я дійшов висновку, що вони постійно підтримували почуття незв'язаного, нетривкого світу» [3; 627]. Аналогічної думки про сучасну якісну пресу Великобританії дотримується Колін Спакс, який у своєму дослідженні взаємин якісної журналістики та масової культури доходить висновку, що сучасна якісна преса подає фрагментовану картину світу [4; 67].

Хоча у цьому правилі є й винятки. Прикладом цього є найякісніший часопис Великобританії «The Financial Times», які всі свої оголошення та рекламу супроводжує слоганом «No FT, no comment» («Немає «ФТ», немає коментарів», або «Без ФТ, немає опінії»). Цей слоган підкреслює, що газета є не тільки роз-

повсюдживачем новин, інформатором, але й респектабельним аналітичним виданням, яке формує громадську думку і впливає на погляди британської еліти. У цьому контексті можна констатувати, що нині «The Financial Times» поступово переймає статус «The Times» як репрезентанта елітної преси Великобританії на міжнародній арені. Це відображається у розширенні тематики часопису, зокрема, кавериджу міжнародної інформації та політичної аналітики. Паралельно «The Times» втрачає свій імідж елітного видання, перетворюючись на гібридний «квалюйд», який послуговується типовими прийомами та методами подачі інформації масових британських таблоїдів — «персоналізацією», спрощенням нарративних парадигм, лексики, стилю та infotainment.

Єпископ Дурхамський, Дейвід Дженкінс, у 1991 році так писав про цю проблему британської преси: «Головний виклик наших часів полягає у тому, що технологічні та розважальні вимоги наших мас-медіа змушують нас думати чимраз менше, водночас запрошуючи нас просто реагувати і приймати готові переконання» [5]. З Дейвідом Дженкінсом та Ентоні Семпсоном погоджується і Льюїс Дененс. У редакційній статті він стверджує, що медіа дають уявлення тільки про дуже обмежену вибором частину реальності, яку однак чимало громадянами сприймає як єдину справжню реальність [6; 378]. Симптоматично, що ще у 1964 році цю проблему зауважив Герберт Маркузе в «Одновимірній людині», коли скаржився на «всепоглинаючу конкретність газетного матеріалу».

Подібно щодо специфіки відображення об'єктивної дійсності розмірковує у своїй статті редактор відділу медіа «The Times» Раймонд Сноді. Він веде мову про «моральну сліпоту» у британській журналістиці, яка перешкоджає журналістам усвідомити, що новини мають робити трохи більше, ніж просто подавати факти [7; 33].

Фактографічна лавина у якісних британських часописах відтак спричинюється до вихолощення герменевтичного потенціалу якісної преси, її здатності до часово-просторової контекстуалізації та причинно-наслідкового аналізу. Як наслідок, інформаційні фрагменти заповнюють прогалини, вдираються у логічно узгоджені корпуси знань і розщеплюють їх, витісняють усе, що нібито застаріло, стверджуючи, що ті чи ті цінності консервативні, а їхні носії — повільні.

Ці спостереження підтверджує зокрема й емпіричний аналіз матеріалів «The Times», «The Guardian», «The Independent» за останні десятиріччя. У результаті наукового пошуку з'ясовано, що, зокрема, новинам економічної тематики притаманний акцент на часі, коли сталася подія, та місці, де вона сталася. У результаті наскрізного перегляду емпіричного матеріалу за 1998–2005 роки не було зафіксовано випадків застосування стратегії тотожного та еквівалентного зіставлення для конструювання новин економічної та політичної тематики, стратегій компаративного зіставлення та стратегії умовно-наслідкової контекстуалізації. Ендрю Едгар (Andrew Edgar) з цього приводу зазначає: «Для того, щоб ліберальний ідеал журналістики як «четвертої влади» був урятований, він потребує герменевтичного виміру, у якому журналістика приймає моральну відповідальність за підтримку життєздатності дебатів про культурну ідентичність через розширення герменевтичного горизонту читачів чи глядачів» [8; 77].

Герменевтичний вимір потрібен не тільки сучасній якісній пресі, але й її читачам, оскільки розуміння можливе тільки тоді, коли і реципієнт інформації (читач), і продуцент інформації (у цьому контексті якісна газета) володіють субстанційною інформацією у процесі комунікації. В умовах новинної перенасиче-

ності якісної преси читач свідомо не рефлексує на текст, а задовольняється лише споживанням готового інформаційного продукту. Як наслідок, дедалі частіше у журналістському та академічному середовищі Англії висловлюються побоювання про «оніміння» британської преси (*dumbing down*), спричинені деструктивним впливом 24-годинної індустрії телевізійних новин (CNN, Euro-news, BSkyB, BBC), комерціалізації та таблоїдизації.

Пітер Престон, колишній редактор «The Guardian», наприклад, розглядає «лавиноподібну журналістику» (новинну перенасиченість) як протилежність «герменевтичній журналістиці» та неодмінного супутника таблоїдизації. Як зауважує він, «мій друг, редактор тижневика The Observer, заінтригований зростанням явища, яке він називає «лавиноподібною журналістикою». Це означає, що одного тижня у газетах немає нічого, крім про Стівена Лоуренса, різанину в Уганді, чи дійсно снігову лавину, і згодом, через декілька годин, їх немає» [9]. Іншими словами, «лавина фактів» розриває когерентний зв'язок поточних подій з минулими, деконтекстуалізує інформацію і робить читача заручником «тиранії моменту». Як слушно зауважує з цього приводу український журналістикознавець Мар'ян Житарюк, «дисбаланс інформування (домінування інформаційної, англосаксонської моделі журналістики, над аналітичною, романо-германською) вихолощує інтелектуально-професійні потуги журналістики, і, відповідно, споживачів інформації» [10; 23]. Читач, таким чином, живе сьогонішнім днем, не надто задумуючись над тим, що буде завтра. Така парадигма якісної британської преси є закономірним результатом її одержимості розв'язком питань поточного порядку денного («Що?», «Де?», «Коли?», «Як?»). Водночас питання обговорення минулого та майбутнього як ментальних полюсів буття витісняються на маргінес.

У цьому контексті вважаємо за доцільне процитувати Альберто Скардіно, заступника головного редактора «The Guardian»: «Замало просто викласти факти. Можна подати факти, і це буде брехня. Можна скористатися статистикою — й це також буде брехня. Потрібно інтепретувати факти» (Ольга Боглевська «Репортаж — це радше картина імпресіоніста, ніж документальна фотографія» [11]). Проблема, однак, полягає у тому, що факти сьогодні важливіші для якісної преси Великобританії, ніж їх інтерпретація.

Дилема розвою якісної преси Великобританії відтак полягає у тому, яка модель дискурсу перемаже у часописах: новинарна чи аналітична. Російський медіа-дослідник Б. Любімов, приміром, вважає, що якісні часописи Великобританії наразі переважають масову пресу за аналітичністю газетного дискурсу: «на відміну від масових газет, якісні газети, тримаються за рахунок аналітичності та коментарів» [12; 13]. Зрозуміло, що тут виникає питання: з чим зіставляти? Якщо порівняти сучасну якісну пресу Великобританії з її аналогами у США чи, наприклад, Німеччині та Швейцарії, то очевидним є факт девальвації аналітичного та публіцистичного рівня британських газет. Крім того, у контексті ретроспективного аналізу аналітичність якісної преси Великобританії сьогодні зазнала суттєвої регресії.

Основна відмінність між герменевтичною та «лавиноподібною» журналістикою, відтак, полягає у тому, що справжня якісна преса створює, послугуючись термінологією К. Маркса, додаткову вартість фактів (інформаційної сировини) у процесі їх переосмислення, критичних рефлексій та каузального аналізу. Герменевтична журналістика, ядром якої є класична якісна преса, своїм

вістрям націлена на інтерпретацію подій та явищ, ампліфікацію макротексту, а не на механічне хронікерство лавини фактів (примноження поточної інформації). Така інтерпретація, аналіз, рефлексія допомагають побачити латентні тенденції розвитку тієї чи іншої проблеми у різних сферах суспільно-політичного, культурного, економічного та інформаційного життя країни. Таким чином, традиційна якісна журналістика, на відміну від масової преси, таблоїдів є не оперативною, а превентивною, вона допомагає попереджати загрози загальнодержавного масштабу, зміцнює інформаційний, а відтак державний, економічний та громадянський суверенітет. Крім того, культивування справжньої якісної преси є безцінною інвестицією у майбутнє публіцистики як флагмана концептуальної журналістики, інтелектуальний та економічний розвиток будь-якої держави.

Підсумовуючи аналіз сучасного стану та розвитку якісної преси Великобританії, насамперед варто зауважити, що на зміну журналістській герменевтиці традиційної якісної преси прийшов феноменологічний журналізм. «Феноменологічні» якісні газети не розкривають реальність, вони засвідчують її такою, як вона є об'єктивно. Ця феноменологія загальнонаціональної якісної преси Великобританії є закономірним результатом декількох детермінантів: індустрії цілодобових новин супутникового та кабельного телебачення, британської «нової журналістики» кінця XIX — початку XX сторіччя, комерціалізації та її похідної — таблоїдизації й американської концепції «нової журналістики» 60-их років минулого сторіччя. З іншого боку, ризикнемо припустити, що у найближчій перспективі відбудеться трансформація існуючої моделі якісних британських газет. На місці сучасної newspaper постане view-viewpaper.

1. *Житарюк М.* Національно-світоглядна журналістика як перспективний напрям в умовах глобалізації // Вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. — 2007. — Вип. 17.
2. *Любимов Б. И.* Средства массовой информации Великобритании // Вестник МГУ. Сер. 10. Журналистика. — 2005. — №5.
3. *Negrine R.* Politics and mass media in Britain. — London and New York: Routledge. — 1994.
4. *Sampson A.* The crisis at the heart of our media// British Journalism Review. — 1996. — Vol. 7(3).
5. *Greenslade R.* How newspapers make profits from propaganda. — London: Panbooks. — 2004.
6. *Sparks C.* Journalism and Popular Culture. — London: Routledge. — 1992.
7. *Jenkins D., Bishop of Durham.* The Guardian. — 1991, April 25.
8. *D'Haenens L.* Editorial // Gazette. — 2005. — Vol. 67. — №5
9. *Snoddy R.* The Good, the Bad and the Unacceptable: The Hard News about the British Press. London: Faber and Faber. — 1993.
10. *Edgar A.* «The fourth Estate» and Moral Responsibilities // Ethics and Media: Practices and Representations. — Oxford: Focal News. — 2000.
11. *Preston P.* Paris Can, Can London? // Guardian. — 1999. — March 8.
12. <http://mediareform.com.ua/article.php?articleID=475>

**NATIONAL QUALITY PRESS OF GREAT BRITAIN
AS CONCEPTUAL MODEL OF JOURNALISM:
CONTEMPORARY STATE AND DEVELOPMENT TRENDS**

Serhiy Blavatsky

Ivan Franko National University of Lviv,
Chupryny Street 49, 79044, Lviv, Ukraine

Tel. office: (032) 239-47-75

E-mail: veretser@yahoo.com

The research deals with transformation paradigms of contemporary British quality press, particularly «The Times», «The Independent», «The Guardian». It has been argued that factual discourse devalues concept of quality press, in particular its hermeneutical potential. The article finds out phenomenon (informational) journalism replaces hermeneutical (analytical) philosophy of quality papers.

Key words: quality press, facts, news, hermeneutics, analytics, information journalism, publicism.

**ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНАЯ КАЧЕСТВЕННАЯ ПРЕССА
ВЕЛИКОБРИТАНИИ КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ
ЖУРНАЛИСТИКИ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ
И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ**

Сергей Блавацкий

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

Тел. оф.: (032) 239-47-75

E-mail: veretser@yahoo.com

Проанализированы трансформационные парадигмы развития современной общенациональной качественной прессы Великобритании, в частности «The Times», «The Independent», «The Guardian». Аргументировано, что фактографический дискурс девальвирует концепцию качественной прессы, в частности ее герменевтический потенциал. Доказано, что место герменевтической (аналитической) философии качественных периодических изданий занял феноменологический (информационный) журнализм.

Ключевые слова: качественная пресса, факты, новости, герменевтика, аналитичность, информационность, журналистика, публицистика.

Стаття надійшла до редколегії 30.03.2008

Прийнята до друку 14.04.2009